

В някои от новите учебници по история за 10 клас, които МОН предстои да одобри, се съдържат определени манипулации, изопачени внушения и неточности по отношение на фактите за лагерите по времето на комунистическия режим.

Сайтът **desebg.com** се обърна за коментар към един от безспорните експерти в тази област – **Борислав Скочев**, който посвети 10 години от живота си на изследването на комунистическата лагерна система в България, за да издаде великолепната си книга **[„Концлагерът Белене 1949-1987”](#)**, издадена в началото на 2018 г., която бързо се превърна в бестселър. Той е и основател на първия у нас онлайн проект (2002) за преосмислянето на комунистическото минало (**[decommunization.org](#)**).

Desebg.com

публикува интервюто с Борислав Скочев, който бе любезен да отговори на въпросите на журналиста Христо Христов, след като предварително се запозна с текстовете в отделните 5 учебника.

Г-н Скочев, вие сте безспорен експерт по историята за концлагера „Белене” с едноименната си книга. Известно ви е, че закриването на „Белене” през 1959 г. е свързано със създаването на нов лагер – този край Ловеч, наричан в документите

на МВР-ДС „Трудовата група“. Вие имате възможност да се запознаете с текстовете в новите учебници за 10 клас, които министърът на образованието и науката Красимир Вълчев спря за одобрение тази седмица. В единия от учебниците, този на изд. „Булвест 2000“, в който [текстът за тази част е писана от проф. Евгения Калинова, е манипулативно посочено, че причината за откриването на лагера край Ловеч била „нарасналата престъпност“](#), което е изключително невярно твърдение, защото всички изследователи, които сме се докосвали до темата за лагерите знаем, че лагерът в Ловеч е създаден веднага след закриването на „Белене“ и именно оттам са прехвърлени в новия лагер край Ловеч 166 лица, определени като „непоправими рецидивисти“. Какъв е вашият коментар?

– В учебника на изд. „Булвест 2000“ закриването на лагера „Белене“ през септември 1959 г. е представено като политическа „печалба“ за Живков. Всъщност лагерът „Белене“ е преместен край Ловеч със своето ръководство, надзорен и охранителен персонал и с част от лагеристите и в продължение на година, до ноември 1960 г., Ловешкият лагер продължава да е под секретното название на ТВО „Белене“ под. О789-МВР. Обяснението за създаването на Ловешкия лагер с „нарасналата престъпност“ („нараснала“ за по-малко от месец от началото на септември 1959 г., когато са освободени част от лагеристите в „Белене“, до 30 септември 1959 г., когато Мирчо Спасов се разпорежда да се прецени кои лагеристи няма да бъдат освобождавани) е един фалшив аргумент, с който през октомври 1959 г. министърът на вътрешните работи Георги Цанков предлага Политбюро да легализира съществуването на вече функциониращия Ловешкия лагер.

В учебника няма и дума, че новият Ловешки лагер е създаден изцяло извън закона, нито че в него са изпращани и убивани като „непоправими рецидивисти“ хора, които нямат криминални престъпления, като известния джазов музикант и автор на вицове за Тодор Живков Александър Николов (Сашо Сладура) или християнския подвижник Йордан Дренков, въдворен заради изграждането на параклис на Кръстова гора и на аязмо в пловдивска църква. Всекидневните убийства, побоите с тояга и пълната дехуманизация в Ловешкия лагер са наречени в учебника „жестокости“. От десетките кошмарни разкази на оцелели лагеристи за убийствата, нечовешкия труд и издевателствата е подбрано възможно най-страшното и безобидно свидетелство. От учениците е поискано да опишат условията в лагера, но въз основа на този материал те биха могли да кажат само, че лагеристите са били остригани, по къси гащета и зад телени мрежи.

Те няма да научат, че този лагер не отстъпва по нищо на най-страшните съветски и нацистки лагери, че в него нечовешките норми на каменната кариера е трябвало да бъдат изпълнявани от гладуващи хора на бегом, че няма медицинско обслужване и

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Юни 2019 17:07

лагеристите са изваждали червеи от раните си от непрекъснатите побои, че на набелязаните за убиване са давани огледалца, „за да се видят за последен път”, или че Мирчо Спасов и началникът на затвора в „Белене” полк. Никола Томов обсъждат как да се прикрие от жителите на Белене ежедневно, понякога и по два пъти на ден пристигане на камиона с телата на загиналите, които са погребвани анонимно в плиткия пясък на малкия остров Предела.

Аз се връщам към използвания от историка Калинова израз „нарасналата престъпност”. Вие изследвахте и публикувахте в медиите още преди да издадете книгата си „Концлагерът Белене 1944-1987” акцията срещу т. нар. хулигани от началото на 1958 г. Тя е в резултат на решение на Политбюро на ЦК на БКП по доклад на Тодор Живков за „засилване на борбата срещу хулиганските прояви”. Може ли да опишете каква акция организира МВР-ДС след това решение и какви хора са въдворени тогава в лагера „Белене”?

– Това е [акция, която трябва да респектира младото българско поколение](#), което е родено малко преди и по време на войната и още не се е научило да потиска своя стремеж към свобода. В края на януари и началото на февруари 1958 г. МВР провежда акция на масови арести, предимно на младежи, и в концлагера са изпратени близо 1700 души. Акцията се провежда след решението на Политбюро от 21 януари 1958 г., но очевидно то само оформя вече взето решение от Тодор Живков и ръководството на МВР, защото акцията е подготвена от МВР преди това и към 8 януари 1958 г. концлагерът вече се готви за въдворяването на 1621 политически и 345 неполитически лагеристи. Част от въдворените наистина имат криминално минало, но не и настоящи престъпления, за които да бъдат съдени. Други са деца на „бивши хора” и репресирани родители или са влезли в конфликт с местни партийни и милиционерски началници, младежи, които са танцували рокендрол, носили са тесни панталони, модни обувки, палта дъфелкот, момичетата с къси поли и коси на „конски опашки”.

Въдворените от Трето управление на ДС са художници, бивши анархисти и членове на ВМРО, хора, които имат връзки с граждани на капиталистически страни, които разказват вицове или псуват комунистите, когато се напият. Всички въдворени в тази акция са категоризирани като „криминални”. Въдворени са и 167 непълнолетни, като най-малкият лагерист е 12-годишен. На острова „хулиганските групи” са посрещани от милиционери с тояги, които ги бият жестоко през целия път – 10 километра до Втори обект, а там веднага са изпращани на непосилно тежка работа. Така че след 1956 г.

комунистическият режим започва да прикрива политическата репресия, да повдига криминални обвинения на политическите си противници и наистина да смята всеки сблъсък с идеологическите и социалните норми на социализма за криминално отклонение.

Направи ли ви нещо друго впечатление в учебника на изд. „Булвест 2000” в текста на проф. Евгения Калинова, отнасящ се за лагерите при комунизма?

– В учебника на "Булвест 2000" погрешно е написано, че през септември 1949 г. в лагери са изпратени рекорден брой „политически опасни лица”. Годината 1949 действително е рекордна по брой на изпратените в концлагер, но това става не през септември, а главно в две големи акции на масови арести – едната през май преди изборите за народни съвети, а другата през юли след смъртта на Георги Димитров, когато са задържани хиляди хора, които според тоталитарната власт не са демонстрирали силна скръб или са се радвали.

В същия подраздел за сталинисткия терор в периода 1948-1953 г. почти половината е посветена на репресиите срещу авторитетни комунисти, които били „протестирали срещу съветския контрол”. В този кратък текст отсъстват репресиите над селските стопани, които в този период са най-масови заради насилствената колективизация и селяните са над 50% от преминалите през концлагера „Белене”. Насилието над селските стопани, в това число изпращането в лагер, кратко е споменато в раздела за икономическите промени в селото и града, но от раздела за сталинизма всеки би останал с впечатлението, че главният обект на политическата репресия са самите комунисти.

Авторът на текста в този учебник проф. Евгения Калинова е цитирала и един от докладите на тогавашния министър на вътрешните работи ген. Георги Цанков. С какво ви направи впечатление този цитат?

В този раздел - „Утвърждаване на тоталитарния режим в България”, действително е цитирана малка част от доклад на министъра на вътрешните работи Георги Цанков със статистическа информация за арестуваните, разследваните, осъдените и въдворените в ТВО в периода 1951-1953 г., която би внушила на всеки едва навлизащ в темата ученик, че са арестувани само шпиони и участници в конспирации. Специално е изведен цитат за репресията срещу комунисти, но отсъства тази част от доклада, която показва, че основен обект на репресията са селяните и работниците: *„Стремежът на органите на Държавна сигурност да се арестуват по-малко трудещи се, още далеч не е достигнал до желаните резултати, макар че има известно подобрене - например през 1951 г. 56% от арестуваните са трудещи се - работници, бедни и средни селяни, през 1952 г. - 51,6%, а през 1953 г. - 40,6% от арестуваните.”*

(Доклад на министъра на вътрешните работи за състоянието и дейността на органите на МВР за периода 1951-1953 г. - В: Да се запази за вечни времена. Информационен бюлетин на Комисията за разкриване на документи и установяване на принадлежност към бившата Държавна сигурност или бившето Разузнавателно управление към Генералния щаб. София, 2002.)

Какво забелязахте в текстовете за лагерите в другите учебници?

В учебника на „Домино” е написано следното: *„В края на 1962 г. Живков става министър-председател. През 1962 г. закрива лагерите за принудителен труд. Така се слага край на една антихуманна практика, съсипала хиляди човешки съдби.”*

С това объркване на хронологичната последователност (Ловешкият лагер е закрит през април 1962 г., а Живков става министър-председател през ноември 1962 г.) е направено внушението, че Живков е извършил една хуманно дело след като е получил реалната власт, която той всъщност има от 1956 г. Не се споменава за отварянето на концлагера "Белене" през 1984 г., затова пък историята на т.нар. „възродителен процес” е представена с цитати на Тодор Живков, които го рисуват като патриот и загрижен държавник, с информация за терористичните актове през 1984-1985 г., с доклади на Държавна сигурност за вътрешното и външното положение и интерпретации на бившия офицер от ДС Бончо Асенов – и общото внушение за това тоталитарно насилие над българските турци е за оправдана реакция на държавата.

В учебника на "Анубис" (като пренебрегнем несръчното определение на лагерите като

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Юни 2019 17:07

„заведения за принудителен труд”) е написано, че в лагерите хората често попадат без съд и присъда. Всъщност въдворяването е именно административна, а не съдебна репресия и в лагерите хората по правило са изпращани без съдебен процес. Ако авторите са имали предвид, че за кратък период - 1951-1953 г., в ТВО "Ножарево" и ТВО "Белене" има и затворници, това би следвало да се разясни като още една стъпка към съветския лагерен модел. Репресиите по време на сталинизма в голяма степен са приписани на Вълко Червенков, а Живков се явява като спасител. Като противник на силовите мерки, през 1962 г. той закрил лагерите за принудителен труд, с което сложил край на незаконната и нехуманна практика, съсипала живота на хиляди хора. Нито дума, че именно Живков създава зловещия Ловешки лагер извън закона, докато предишните лагери са съществували поне легално по законите на комунистическата държава.

Да, въобще първото нещо, което прави впечатление е погрешното и оттам превратно представяне, че лагерите са били закрити от Живков през 1962 г.

Въобще в тези три учебника Тодор Живков се представя със закриването на лагерите през 1962 г., но се замита под килима, че през неговото управление са открива повторно концлагерът „Белене” през 1956 г., напълно незаконно - Ловешкият лагер през 1959 г., за трети път и пак незаконно концлагерът „Белене” през 1964 г., концлагерното общежитие за жени в с. Ножарево през 1968 г. и за четвърти път „Белене” през 1984 г. Независимо от такива масови репресивни кампании като изпращането на близо 1700 младежи в концлагера „Белене” в началото на 1958 г., последния етап на пълното отнемане на земята на българския селянин през 1956-1959 г., съпроводено с бунтове и потушаването им, насилствената смяна на имената на българите мюсюлмани през 1964 г. и 1972-1973 г. и на българските турци през 1984-1985 г. и етническата чистка на 300 000 турци през 1989 г., Живков се представя като умерен държавник, противник на репресиите.

Попаднахте ли някаква друга тенденциозност по отношение на периода 1944-1989 г. и ако „да”, каква е тя и в кои от новите учебници, предложени на МОН за одобрение?

В почти всички учебници се прокарва градската легенда, че предаването на България на подчинение на СССР е договореност между западните съюзници, когато положението на България е предопределено от съветската окупация.

Неприемливо е написаното в учебника на „Домино“ за „дисидентските организации“ в края на режима. Всички те били под контрола на ДС, проявите им били ограничавани или режисирани. Не се споменава за Независимото дружество за защита правата на човека на Илия Минев и за протестите на турците през май 1989 г. като резултат от борбата за човешки права на няколко антикомунистически организации. Макар ДС да има успехи в органичаването на дейността и по-късното маргинализиране на тези организации, този текст зачерква смелостта на стотици хора, изличава от историята ни една от масовите съпротиви срещу комунизма в България и подготвя добри слушатели на механджийските приказки за режисирания преход.

В учебника на „Анубис“ за Живков се твърди, че води скромен живот и не дразни с лукс и претенции, а тъкмо при него се изгражда паралелният на оскъдицата на българина привилегирован и луксозен живот на висшата партийна номенклатура.

В учебника на „Булвест 2000“ под рубриката „Когато фактите говорят“ се твърди, че масовите убийства след 9 септември са отмъщение, което само е поощрявано от комунистите, но отсъства такъв факт като телеграмите на Димитров от Москва до Трайчо Костов в София, в които тези убийства са почти изрично определени като първи етап на „чистката“ преди следващия етап - съдебните убийства на "Народния съд".

Изключение са учебниците на „Просвета“ и „Рива“, там не забелязах подмолни внушения и по-явна или по-лукава реабилитация на тоталитаризма. Там всичко е назовано ясно и точно.